

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

288

Spółeczna odpowiedzialność organizacji

W poszukiwaniu paradygmatów, metodologii i strategii

Redaktorzy naukowi

Zdzisław Pisz

Magdalena Rojek-Nowosielska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-369-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Tomasz Brzozowski , Zrównoważony rozwój i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako fundamenty nowego modelu biznesowego	11
Ewa Gluszek , Wykorzystywanie inicjatyw społecznych w budowaniu atrybutów dobrej reputacji przedsiębiorstwa	22
Ewa Jastrzębska , Społeczna odpowiedzialność liderów CSR w Polsce – wyniki badań.....	37
Stanisław Kamiński , Zawodność rynku a odpowiedzialna realizacja zadań publicznych przez przedsiębiorstwa	49
Katarzyna Klimkiewicz , Wizerunek przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego – analiza treści komunikatów	57
Janusz Kroik, Jan Skonieczny , Oblicza odpowiedzialności społecznej w strategii przedsiębiorstwa	70
Alicja Krzepicka, Jolanta Tarapata , Strategia CSR, czyli tworzenie wspólnej wartości	84
Paweł Kuźbik , Strategiczna mapa interesariuszy klubu piłkarskiego	95
Ewa Mazur-Wierzbicka , Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w ramach CSR – korzyści dla przedsiębiorców	106
Dominika Mirońska, Piotr Zaborek , Analiza wrażliwości polskich nabywców indywidualnych na działania z zakresu marketingu społecznego podejmowane przez wytwórców dóbr i usług konsumpcyjnych	115
Aleksandra Paszkiewicz , Raportowanie zintegrowane jako przejaw ewolucji sprawozdawczości finansowej	126
Adrian Pyszka , Tworzenie społecznie odpowiedzialnych innowacji (SOI) z perspektywy kosztów transakcyjnych.....	138
Marcin Ratajczak , Ekorozwój jako podstawa odpowiedzialnego biznesu (CSR) w obszarze środowiska naturalnego	151
Janusz Reichel , <i>Homoresponsabilis</i> – edukacja globalna na rzecz społecznej odpowiedzialności w szkolnictwie zawodowym.....	160
Piotr Rogala , Raporty społeczne – doświadczenia i dylematy.....	173
Agata Rudnicka , Rynek FairTrade w wybranych krajach Unii Europejskiej .	182
Ewa Stawicka , Znaczenie kodeksów etycznych w małych i średnich przedsiębiorstwach	190
Magdalena Stefańska , Podstawy teoretyczne i ewolucja pojęcia społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR).....	198

Dorota Teneta-Skwiercz , Istota i zasady funkcjonowania funduszy odpowiedzialnego inwestowania.....	212
Monika Wilewska , CSR przedsiębiorstw dużych i z sektora MSP – podobieństwa i różnice	224
Przemysław Wolczek , Raportowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w Polsce.....	234
Adam Zawadzki , Outsourcing w koncepcji społecznej odpowiedzialności organizacji.....	249
Halina Zboroń , CSR – ku nowemu paradygmatowi.....	259

Summaries

Tomasz Brzozowski , Sustainable development and corporate social responsibility as the basis for new business model	21
Ewa Głuszek , Social initiatives in building key ingredients of star-quality corporate reputation	36
Ewa Jastrzębska , Social responsibility of CSR leaders in Poland – results of research	48
Stanisław Kamiński , Market failure and responsible public tasks performance by enterprises	56
Katarzyna Klimkiewicz , Image of a socially responsible firm – results of a content analysis.....	69
Janusz Kroik, Jan Skonieczny , Faces of social responsibility in corporate strategy	83
Alicja Krzepicka, Jolanta Tarapata , CSR strategy as common value creation	94
Paweł Kuźbik , Strategic stakeholder's map of sports organizations.....	105
Ewa Mazur-Wierzbicka , Environmental responsibility in CSR – benefits for the entrepreneurs.....	114
Dominika Mirońska, Piotr Zaborek , Analysis of Polish consumers' sensitivity to the cause related marketing activities undertaken by producers of consumer goods and services	125
Aleksandra Paszkiewicz , Integrated reporting as an aspect of financial reporting evolution	137
Adrian Pyszka , Creating Socially Responsible Innovations considering transaction costs	150
Marcin Ratajczak , Sustainability as the basis of responsible business (CSR) in the environmental area.....	159
Janusz Reichel , <i>Homoresponsabilis</i> – global education for social responsibility in vocational education.....	172
Piotr Rogala , Social responsibility reports – experiences and dilemmas.....	181

Agata Rudnicka , FairTrade market in old and new EU countries	189
Ewa Stawicka , Meaning of ethical codes in small and medium enterprises ...	197
Magdalena Stefańska , Theoretical background and evolution of the definition of CSR	211
Dorota Teneta-Skwiercz , Essence and rules of SRI's performance	223
Monika Wilewska , CSR in SMEs and in large enterprises – similarities and differences.....	233
Przemysław Wolczek , Corporate Social Responsibility reporting in Poland	248
Adam Zawadzki , Outsourcing in the concept of corporate social responsibility	258
Halina Zboroń , CSR – towards the new paradigm	270

Janusz Reichel

Uniwersytet Łódzki

HOMORESPONSABILIS – EDUKACJA GLOBALNA NA RZECZ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI W SZKOLNICTWIE ZAWODOWYM

Streszczenie: Celem artykułu jest zaprezentowanie dobrej praktyki w zakresie edukacji globalnej i społecznej odpowiedzialności na przykładzie projektu *Homoresponsabilis in the globalized World* realizowanego w ramach programu Leonardo da Vinci. Projekt jest adresowany do szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim. Wybór takiej grupy docelowej nie jest przypadkowy, albowiem, jak pokazują statystyki, zdecydowana większość przedsiębiorców ma właśnie takie wykształcenie. Logiczne jest zatem, aby adresować edukację z zakresu społecznej odpowiedzialności, etyki biznesu, sprawiedliwego handlu oraz problemów globalnych właśnie do tej grupy docelowej. Projekt *Homoresponsabilis* jest jednym z przykładów, w jaki sposób wzbogacić edukację w wyżej wymienionym zakresie o innowacyjne metody oparte na pedagogice aktywnego uczenia się (*active pedagogy* lub *pedagogy of active learning*).

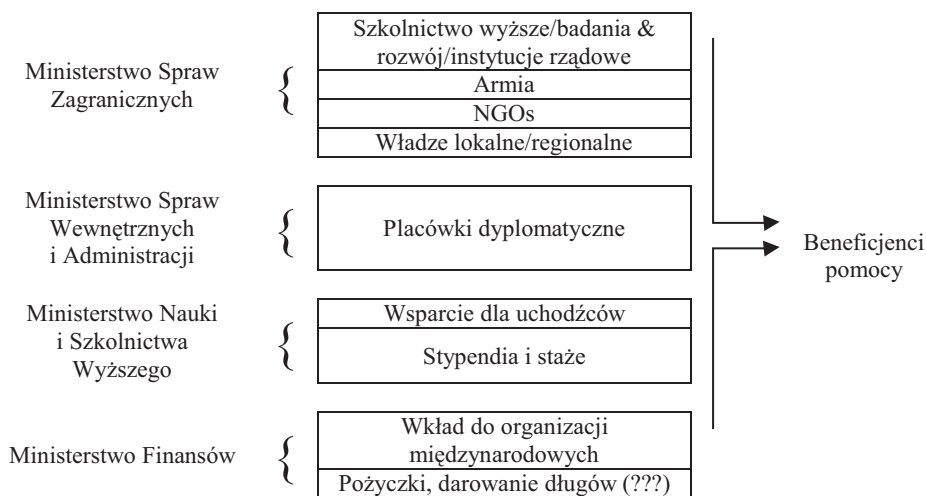
Słowa kluczowe: edukacja globalna, społeczna odpowiedzialność, projekt Leonardo da Vinci.

1. Wstęp

Celem artykułu jest zaprezentowanie dobrej praktyki w zakresie edukacji globalnej i społecznej odpowiedzialności na przykładzie projektu *Homoresponsabilis in the globalized World* realizowanego w ramach programu Leonardo da Vinci. Projekt jest skierowany do szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim. Jak pokazują statystyki, zdecydowana większość przedsiębiorców ma właśnie takie wykształcenie, stąd wybór takiej grupy docelowej. Projekt *Homoresponsabilis* obrazuje, jak można wzbogacić edukację w wyżej wymienionym zakresie o innowacyjne metody oparte na pedagogice aktywnego uczenia się (*active pedagogy* lub *pedagogy of active learning*). Tłem dla omawianego projektu są polska polityka i pomoc rozwojowa, edukacja globalna oraz pedagogika aktywnego uczenia się i informacje na temat grupy docelowej projektu.

2. Polska polityka i pomoc rozwojowa

Polska wprowadziła system pomocy i współpracy rozwojowej. Opiera się on na ustawie o współpracy rozwojowej¹, na wieloletnim programie współpracy na rzecz rozwoju na lata 2012-2015, który stanowi podstawę do opracowania rocznych planów ogłaszanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych², oraz na bieżącym rocznym planie współpracy rozwojowej na rok 2012³. Główne podmioty zaangażowane w krajowym systemie wdrażania pomocy rozwojowej to: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (rys. 1)⁴.

Rys. 1. Elementy krajowego systemu wdrażania pomocy rozwojowej

Źródło: Aid Watch Report, *Polish development cooperation 2010*, Zagranica Group, Warsaw 2011, s. 7.

Uzasadnienie polityki rządu w dziedzinie współpracy rozwojowej znajduje się w *Wieloletnim programie współpracy rozwojowej* i brzmi następująco: „Współpraca rozwojowa stanowi dla Polski istotną część zarówno polityki wobec najbliższych sąsiadów, jak i zaangażowania w bardziej odległych regionach. Nadrzędnym celem polskiej współpracy rozwojowej jest tworzenie warunków dla zrównoważonego

¹ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o pomocy rozwojowej, DzU nr 234, poz. 1386, [http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/4469_u/\\$file/4469_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/4469_u/$file/4469_u.pdf).

² *Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2012-2015*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, http://www.polskapomoc.gov.pl/files/dokumenty_publicacje/PW_PL-po_reas.pdf.

³ *Plan współpracy rozwojowej w 2012 r.*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publicacje/Plan_wspolpracy_2012/plan_2012_final.pdf

⁴ Aid Watch Report, *Polish development cooperation 2010*, Zagranica Group, Warsaw 2011, s. 7.

rozwoju krajów rozwijających się, w szczególności poprzez promocję i konsolidację demokracji, przestrzeganie praw człowieka oraz wsparcie budowy nowoczesnych i sprawnych instytucji państwowych, wspieranie ich trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego, podejmowanie działań zmierzających do redukcji ubóstwa, poprawy stanu zdrowia ludności i podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności. Współpraca rozwojowa służy realizacji wspólnych korzyści, w tym budowie silnej pozycji Polski jako wyrazistego, wiarygodnego i odpowiedzialnego uczestnika procesów globalnych i współpracy międzynarodowej. Przyczynia się do poszerzania wiedzy wśród polskich obywateli na temat współzależności globalnych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów krajów rozwijających się. Polskie działania w zakresie współpracy rozwojowej wspierają także politykę zagraniczną kraju, wzmacniają europejską politykę rozwoju oraz służą wypełnianiu przez Polskę międzynarodowych zobowiązań w realizacji Milenijnych Celów Rozwoju”⁵.

Od roku 2004 Polska znacznie zwiększyła swoje zaangażowanie w ramach systemu Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (*Polish Official Development Assistance*) na rzecz globalnej walki z ubóstwem. Łączne krajowe wydatki budżetowe wyniosły w 2010 r. 1,139 mld złotych (377,42 mln USD), co równa się 0,08% dochodu narodowego brutto (DNB). Nie zdołaliśmy jednak wypełnić w tym zakresie naszych międzynarodowych zobowiązań dotyczących zwiększenia pomocy dla krajów Globalnego Południa. Zakładano, że mają one osiągnąć poziom 0,17% DNB do 2010 r. i 0,33% DNB do 2015 r. Aby te zobowiązania spełnić, Polska musiałaby podwoić swój budżet pomocy w 2010 r.⁶

Tabela 1. Polska pomoc rozwojowa w podziale na dwustronną i wielostronną w 2010 r.

Polska pomoc rozwojowa	Udział
Pomoc wielostronna (wkład do budżetu UE)	71,24%
Pomoc wielostronna (inna)	3,34%
Pomoc dwustronna	25,42%

Źródło: Aid Watch Report, *Polish development cooperation 2010*, Zagranica Group, Warsaw 2011, s. 4.

Pomoc wielostronna (tab. 1) oznacza środki wniesione do budżetu ogólnego Unii Europejskiej oraz jako składki do organizacji międzynarodowych, takich jak niektóre agencje UE, Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego i innych⁷. Polska pomoc rozwojowa przekazywana do budżetu Unii Europejskiej stanowi jedynie 3% kwoty pomocy udzielanej przez Komisję Europejską⁸.

⁵ *Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2012-2015...*, s. 3.

⁶ Aid Watch Report..., s. 3.

⁷ Tamże, s. 4.

⁸ Tamże, s. 11.

Polska pomoc obejmuje łącznie ok. 80 krajów, chociaż Ministerstwo Spraw Zagranicznych, główny aktor w polskim systemie pomocy rozwojowej, ustala co-roczenie priorytety pomocy. Roczny plan na 2012 r. określa trzy główne tematy: 1) demokracja, prawa człowieka i transformacja ustrojowa, 2) edukacja globalna i wolontariat, 3) pomoc humanitarna. Pod względem położenia geograficznego pomoc dzieli się na dwie części: kraje Partnerstwa Wschodniego oraz wybrane kraje i regiony, ze szczególną uwagą zwróconą na rozwój zrównoważony (rys. 2)⁹.

Demokracja, prawa człowieka i transformacja systemowa		Główne tematy
Edukacja globalna i wolontariat		
Pomoc humanitarna		

Partnerstwo Wschodnie	Wybrane kraje i regiony – orientacja na rozwój zrównoważony
Armenia Azerbejdżan Białoruś Gruzja Mołdowa Ukraina	Afganistan Afryka Wschodnia Autonomia Palestyńska Kirgistan Tadżykistan
Obszary geograficzne	

Rys. 2. Priorytety rocznego planu współpracy rozwojowej na rok 2012

Źródło: *Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2012-2015*, http://www.polskapomoc.gov.pl/files/dokumenty_publicacje/PW_PL-po_reas.pdf, s. 3 i n.

Jednak mimo istnienia tych priorytetów środki są kierowane do innych krajów, które nie zostały wymienione jako priorytetowe. Na przykład w 2010 r. największym odbiorcą polskiej pomocy zagranicznej były Chiny. Spowodowane to było włączeniem do statystyk rozwojowych również takich mechanizmów, jak umorzenie długu i kredyty preferencyjne¹⁰. Chińska Republika Ludowa otrzymała w 2010 r. prawie 50% ogólnej polskiej pomocy dwustronnej (kilka procent więcej niż wszystkie kraje priorytetowe w tamtym roku). To, wraz z faktem, że znaczna część polskiej pomocy została wydana w Europie (głównie Białoruś i Ukraina) oraz w południowo-centralnej Azji i Kaukazie (głównie Afganistan i Gruzja), można ocenić jako kontrowersyjne, szczególnie w świetle równoległego zmniejszenia już wcześniej niskiego budżetu pomocy rozwojowej przeznaczonej dla krajów afrykańskich (np. trzykrotny spadek w okresie 2008-2010)¹¹. Mimo to poziom spójności między listą krajów priorytetowych i listą największych odbiorców polskiej pomocy jest stosun-

⁹ *Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2012-2015...*, s. 3.

¹⁰ Aid Watch Report..., s. 6.

¹¹ Tamże, s. 5.

kowo wysoki (wszystkie siedem krajów priorytetowych z 2010 r. można znaleźć się wśród 11 największych odbiorców polskiej pomocy¹²).

Polska pomoc rozwojowa oraz działalność Ministerstwa Spraw Zagranicznych są monitorowane przez organizacje pozarządowe. Polska AidWatch Working Group razem z Grupą Zagranica wydaje roczne raporty na temat realizacji pomocy rozwojowej przez polski rząd. Organizacje te są również aktywne w zakresie rzecznictwa i dialogu z władzami publicznymi w tym obszarze. Ogólna ocena przedstawiona w ostatnim takim raporcie obejmuje następujące przykładowe zagadnienia:

1) istnieje konieczność fundamentalnych zmian w odniesieniu do przejrzystości, systemu oceny i ustanawiania priorytetów polskiej pomocy;

2) „z punktu widzenia organizacji pozarządowych, głównym problemem pozostaje brak jasnej i długoterminowej wizji tego, co chcemy robić w krajach Globalnego Południa oraz krajach w okresie transformacji”;

3) kwestia równości płci nadal nie jest uwzględniana, nawet w formie priorytetu horyzontalnego;

4) pozytywnie należy ocenić wzrost zaangażowania organizacji pozarządowych w procesach konsultacji¹³.

Ustawa o współpracy na rzecz rozwoju, która została zatwierdzona przez Sejm RP w 2011 r., oparła polską współpracę rozwojową na trzech elementach: na pomocy rozwojowej, pomocy humanitarnej i na wsparciu dla demokracji. W zakres współpracy rozwojowej wchodzi działania podejmowane przez instytucje rządowe w celu udzielenia pomocy krajom rozwijającym się, świadczenia pomocy humanitarnej i realizacji działań edukacyjnych dla podniesienia świadomości i zrozumienia współzależności i problemów globalnych. Działania nakierowane na wzrost świadomości nazywane są w ustawie edukacją globalną¹⁴, której znaczenie podkreślono¹⁵.

3. Edukacja globalna i pedagogika aktywnego uczenia się

Promowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (*Corporate Social Responsibility*, CSR) oraz postaw etycznych w organizacjach biznesowych to obecnie znaczący trend, który można zaobserwować na całym świecie. Wiele inicjatyw wspiera działania w omawianym obszarze, jednak są to głównie projekty adresowane do największych korporacji. Stosunkowo niewiele uwagi poświęca się natomiast np. małym i średnim przedsiębiorcom (MŚP). Kontekst globalny tworzy rosnącą presję na budowanie bardziej sprawiedliwych stosunków handlowych pomiędzy przedsiębiorstwami z krajów Globalnej Północy i Globalnego Południa. Na tym tle

¹² Tamże, s. 6.

¹³ Tamże, s. 2.

¹⁴ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o pomocy rozwojowej...

¹⁵ Aid Watch Report..., s. 11.

rozwija się dynamicznie tzw. edukacja globalna lub inaczej edukacja rozwojowa (*global education; development education*).

Globalna natura współczesnych powiązań między ludźmi, społeczeństwami i gospodarkami pozwala patrzeć na dzisiejszy świat z perspektywy współzależności. „Sprawia to, że kluczowym zadaniem edukacji jest zapewnienie uczącym się nie tylko okazji, ale i kompetencji do refleksji i dzielenia się swoim własnym punktem widzenia, do odegrania roli w globalnym społeczeństwie, jak również do rozumienia i dyskusowania złożonych relacji pomiędzy zagadnieniami natury społecznej, ekologicznej, politycznej i ekonomicznej w celu wypracowania nowych sposobów myślenia i działania”¹⁶.

Edukacja globalna kładzie nacisk na zrozumienie powiązań pomiędzy jednostkami i społecznościami oraz światem, który je otacza. Zachęca do krytycznego spojrzenia na kwestie globalne, takie jak m.in. rozwój międzynarodowy, zmiany klimatu czy świadomość wpływu jednostki na te zjawiska i procesy¹⁷. Deklaracja Edukacji Globalnej z Maastricht tak określa zakres edukacji globalnej: obejmuje ona „edukację rozwojową, edukację w zakresie praw człowieka, edukację dla zrównoważonego rozwoju, edukację na rzecz pokoju i zapobiegania konfliktom, edukację międzykulturową, stanowiąc globalny wymiar edukacji obywatelskiej”¹⁸.

Ten rodzaj edukacji powinien być realizowany za pomocą aktywnych form wynikających z pedagogiki aktywnego uczenia się czy pedagogiki transformacyjnej (*transformative pedagogy*). „Transformacyjne uczenie się poprzez edukację globalną zakłada głęboką, strukturalną zmianę w podstawowych założeniach myślenia, uczuciach i działaniach”¹⁹. Autorzy cytowanego „Przewodnika po edukacji globalnej” formułują istniejące wyzwania w zakresie nauczania omawianych tematów m.in. w następujący sposób: „Edukację globalną w praktyce pedagogicznej można określić jako podejście wieloprzedmiotowe, podejście dyscyplinarne ze szczególnym naciskiem na aspekty globalizacji bądź też pozaprogramowe projekty czy programy. Praktycy edukacji globalnej dostrzegli potrzebę stosowania metod i strategii łączących odczucia, myślenie i działanie, jak również równoważących zabawę i naukę, role aktorów i widzów odgrywane przez uczniów, uczenie się i działanie poprzez dzielenie się”²⁰.

Pedagogika aktywnego uczenia się (*active pedagogy* lub *pedagogy of active learning*) to podejście oparte na orientacji na ucznia w przeciwieństwie do tradycyj-

¹⁶ Centrum Północ-Południe Rady Europy, *Przewodnik po edukacji globalnej. Poradnik dla edukatorów: jak rozumieć i realizować edukację globalną*, Grupa Zagranica, Warszawa 2012; http://zagranica.org.pl/images/stories/EDUKACJA_GLOBALNA/Przewodnik_po_Edukacji_Globalnej_Grupa_ZagranicaPL.pdf, s. 10.

¹⁷ Strona internetowa <http://www.developmentinaction.org> (data pozyskania: 17.04.2012).

¹⁸ *Deklaracja Edukacji Globalnej z Maastricht (The Maastricht Global Education Declaration)*, przyjęta przez Europejski Kongres Edukacji Globalnej, Maastricht, 15-17.11.2002; <http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/GE-Guidelines/GEgs-app1.pdf>, s. 66.

¹⁹ Centrum Północ-Południe Rady Europy..., s. 13.

²⁰ Tamże, s. 80.

nego podejścia, które opiera się najczęściej na orientacji na nauczyciela. Wiąże się to z aktywnym włączeniem ucznia w proces uczenia się, w ramach którego ma on okazję zyskać m.in. umiejętność rozwiązywania problemów. Odchodzi się przy tym od nauczania rozumianego jako „instalowanie” w uczniu określonej wiedzy. Celem jest przygotowanie ucznia do aktywnego i kompetentnego uczestnictwa w społeczeństwie²¹.

Uczenie zawsze jest w jakimś sensie aktywne, jednak chodzi o zakres tej aktywności ze strony ucznia. Chodzi o to, aby tak zorganizować proces uczenia się, by pozostawić go w szerokim zakresie w rękach ucznia (uczenie się poprzez działanie – *learning by doing*). Ma on wówczas możliwość łączenia zdobywanej wiedzy i doświadczenia ze znanym sobie światem rzeczywistym²².

4. Grupa docelowa

Współcześnie coraz więcej uwagi poświęca się nauczaniu społecznej odpowiedzialności biznesu²³. Jednym z mniej lub bardziej uświadamianych założeń prowadzenia etycznej edukacji menedżerów jest przekonanie, że istnieje jakiś „stygmata moralny” charakterystyczny dla tej grupy społecznej i/lub dla działalności przez nią prowadzonej. Czym jest ta „ułomność” menedżerów czy samej gospodarki, która każe nam spoglądać na moralne postępowanie tej grupy społecznej z taką uwagą?

Z pewnością do cech charakterystycznych sfery gospodarczej należą m.in. następujące kwestie:

- podejmowane w jej ramach działania są oceniane przez pryzmat osiągnięcia (lub nie) zysku, zysk stanowi główne uzasadnienie działania, dominującą postawą wywołaną przez realia gospodarcze jest nastawienie na osiąganie zysku;
- w życiu gospodarczym dokonuje się utożsamienie zysku z uzyskaną w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej sumą pieniędzy, a nie z sumą pożytku, jaki wytworzono²⁴;

---

²¹ W.G. Van De Bogart, *Developing a Pedagogy for Active Learning (PAL) Part I, Including a brief history of Active Learning in Thailand*, „Academic Journal Thammasat University”, Bangkok, Thailand 2009, http://www.earthportals.com/Portal_Messenger/ActiveLearning.html (data pozyskania 25.09.2012).

²² D. Allen, K. Tanner, *Infusing Active Learning into the Large Enrollment Biology Class: Seven strategies, from the simple to complex*, „Cell Biology Education”, Vol. 4, s. 262-268, Winter 2005. „The American Society for Cell Biology”; <http://www.lifescied.org/cgi/reprint/4/4/262.pdf> (data pozyskania: 25.09.2012).

²³ Autor artykułu jest m.in. współredaktorem książki poświęconej temu zagadnieniu. J. Reichel, P. Oczyp (red.), *Jak uczyć o społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, 2011.

²⁴ K. Waloszczyk, *Kryzys ekologiczny w świetle ekofilozofii*, Politechnika Łódzka, Łódź 1996, s.165 i n.

- gospodarka wywiera olbrzymi wpływ na całokształt życia jednostek, grup, instytucji i społeczeństwa, również w wymiarze globalnym (biznes jako siła o znaczeniu globalnym)²⁵.

Jednak czy ten przemożny wpływ na rzeczywistość, który sam w sobie stanowi silne uzasadnienie do podejmowania problematyki etycznej w odniesieniu do działalności gospodarczej, stanowi również wystarczające uzasadnienie do ograniczania nauczania tej problematyki wyłącznie do postaw ludzi biznesu? Odpowiedzialność to wartość i postawa, którą należy odkrywać i umacniać w każdym człowieku, niezależnie od kierunku wykształcenia. Przecież przedsiębiorcami/menedżerami bywają także osoby, które ukończyły inne kierunki kształcenia, a z odpowiedzialnością mamy do czynienia w sferze moralnej i prawnej²⁶. Niezależnie od wykształcenia i uprawianego zawodu zawsze jesteśmy za coś czy kogoś odpowiedzialni. Odpowiedzialność jest „wyrazem rozwoju moralnego oraz psychicznej i intelektualnej autonomii”²⁷ i nie może być zarezerwowana wyłącznie dla jednej sfery życia, np. życia gospodarczego.

Tymczasem w dyskusjach nad etyką biznesu i społeczną odpowiedzialnością przeważa perspektywa biznesowa w sensie zasygnalizowanym powyżej. Nawet w ramach *The Principles for Responsible Management Education* odpowiedzialność za odpowiedzialne nauczanie menedżerów „zrzucona” jest na **ośrodki akademickie** zajmujące się kształceniem menedżerów. W 4. punkcie tych zasad, który odnosi się do badań, jednoznacznie formułuje się oczekiwanie, że to jednostki edukacyjne, w których uczy się przyszła kadra menedżerska, mają być centrami narodzin i przekazywania wiedzy na temat odpowiedzialności. A jak już stwierdzono powyżej, odnoszenie edukacji w zakresie odpowiedzialności tylko do jednej grupy społecznej nie jest uzasadnione. Zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę to, że dobrze wykształceni fachowcy, którzy nie ukończyli kursów menedżerskich, często awansują w hierarchii zawodowej, obejmując stanowiska kierownicze. Menedżerami zostają m.in. dobrze wykształceni inżynierowie, lekarze i prawnicy zaś zakładają własne firmy, PR-em zajmują się często dziennikarze i socjologowie, ci ostatni zajmują się również HR-em, artyści pracują w reklamie itp. Równie istotne zatem jest prowadzenie dyskusji na temat odpowiedzialności z lekarzami, dziennikarzami, prawnikami, psychologami, socjologami czy artystami. Również pracownicy przedsiębiorstw reprezentują różne zawody – to przecież oni współtworzą kulturę etyczną organizacji i kreują jej odpowiedzialne, bądź nie, zachowania. Czy zatem nauczanie odpowiedzialności koncentruje się na właściwej grupie docelowej?

Wykształceniem wyższym legitymuje się w Polsce 26,53% pracujących na własny rachunek będących pracodawcami oraz jedynie 8,81% pracujących na własny ra-

²⁵ *The Principles for Responsible Management Education*, UN Global Compact, July 2007, s. 3.

²⁶ M. Michalik, *O niektórych paradoksach odpowiedzialności*, [w:] A.M. Tchorzewski (red.), *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Wyd. „WERS” s.c., Bydgoszcz 1998, s. 20.

²⁷ Tamże, s. 21.

chunek i niezatrudniających pracowników²⁸. Dotychczasowe podejście do propagowania odpowiedzialności koncentruje się zatem łącznie na 12,31% przedsiębiorców z wyższym wykształceniem, co wydaje się nieracjonalne (tab. 2). Warto też zwrócić uwagę, iż zapewne mówimy o jeszcze mniejszym odsetku przedsiębiorców, gdyż nie wszyscy z wyższym wykształceniem mają wykształcenie z zakresu zarządzania.

Tabela 2. Pracujący na własny rachunek według poziomu wykształcenia (w %)

Pracujący na własny rachunek	Udział
Wyższe	12,31
Policealne	3,38
Średnie zawodowe	25,31
Średnie ogólnokształcące	6,11
Zasadnicze zawodowe	31,67
Podstawowe ukończone	20,06
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	1,08
Nieustalony poziom wykształcenia	0,07
OGÓLEM	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*, Warszawa 2003, tab. 6, s.184.

Dotarlibyśmy do liczniejszej grupy docelowej, prowadząc zajęcia z zakresu etyki biznesu i CSR na poziomie średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym, a w przypadku osób pracujących na własny rachunek, którzy nie zatrudniają pracowników – co może zabrzmieć wręcz obrazoburczo – nawet na poziomie edukacji podstawowej! Organizowanie kształcenia z zakresu odpowiedzialności na poziomie szkolnictwa zawodowego (średnie zawodowe – 25,31%, zasadnicze zawodowe – 31,67%) dałoby możliwość, zakładając zachowanie tych proporcji w przyszłości, dotarcia do co najmniej 56,98% przedsiębiorców. Zapewne jednak te proporcje będą ulegać zmianom wraz ze wzrostem liczby osób z wykształceniem wyższym.

5. Projekt *Homoresponsabilis in the Globalized World*

5.1. Opis projektu

Homoresponsabilis in the Globalized World to projekt realizowany w ramach programu Leonardo da Vinci²⁹. Punktem wyjścia projektu była przedstawiona wcześ-

²⁸ GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*, Warszawa 2003, tab. 6, s. 184.

²⁹ Projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu „Uczenie się przez całe życie: Leonardo da Vinci – Transfer Innowacji (2011-1-PL1-LEO05-19895). Projekt realizuje zespół z Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, a autor niniejszego opraco-

niej konstatacja, że większość właścicieli i menedżerów małych i średnich przedsiębiorstw to ludzie bez wyższego wykształcenia ekonomicznego czy z zakresu zarządzania, którzy zazwyczaj legitymują się jedynie wykształceniem technicznym i zawodowym. Z tego względu zdecydowano, że grupą docelową projektu będą uczniowie z ostatnich klas szkół technicznych i zawodowych, średnich i policealnych, w wieku 16-19 lat.

Zaplanowano transfer symulacyjnej gry biznesowej *Homoresponsabilis North South* opracowanej przez belgijskiego partnera Groupe One³⁰. Narzędzie wykorzystuje pedagogikę aktywnego uczenia się w celu kształcenia przyszłych liderów biznesu w obszarze społecznej odpowiedzialności biznesu, rozwoju zrównoważonego i w zakresie relacji ekonomicznych Północ-Południe (edukacja globalna). Gra w istotny sposób uatrakcyjnia proces edukacji i poszerza repertuar środków dostępnych dla nauczyciela. Co ważne, nie jest to gra komputerowa przykuwająca gracza-ucznia do ekranu komputera, wymaga ona bowiem bezpośredniego uczestnictwa i interakcji z innymi uczestnikami gry. Można dzięki temu doświadczyć sytuacji zdarzających się w realnym życiu.

Gra przez kilka lat była wykorzystywana z sukcesem w Belgii, a dzięki realizacji projektu jej oddziaływanie i zasięg zostaną zwiększone poprzez:

- jej adaptację w nowych krajach: w Bułgarii, w Polsce oraz w Austrii,
- przeszkolenie z jej wykorzystania wykładowców, nauczycieli, trenerów i przedstawicieli organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją globalną i rozwojową,
- docieranie bezpośrednio do uczniów z krajów partnerskich.

Transfer gry będzie polegał na twórczej adaptacji i dostosowaniu gry do lokalnych warunków krajów partnerskich oraz do natury ich relacji z krajami Globalnego Południa. W transferze oprócz Groupe One biorą udział organizacje z trzech krajów: Uniwersytet Łódzki (koordynator projektu), TIME-Ecoprojects Foundation³¹ z Bułgarii oraz BEST Institut für berufsbezogene Weiterbildung und Personaltraining GmbH³² z Austrii.

Rezultatami projektu będą: promowanie edukacji globalnej i rozwojowej w nowych krajach UE, stymulowanie większego poparcia publicznego dla ustanowienia bardziej sprawiedliwych relacji pomiędzy krajami rozwiniętymi a rozwijającymi się, dotarcie do grup docelowych: młodzieży, nauczycieli i innych aktorów. W dłuższej perspektywie również organizacje biznesowe odniosą korzyści z podjętych działań, a także sami mieszkańcy Południa, którzy dostrzegą poprawę warunków swojej pracy i rozwoju.

---

wania jest jego kierownikiem. Czas trwania projektu: 1.01.2012-31.12.2013. Strona internetowa projektu: <http://www.responsabilis.eu/>.

³⁰ <http://www.groupeone.be/>.

³¹ <http://www.time-foundation.org/>.

³² <http://www.best.at/>.

5.2. Gra *Homoresponsabilis North South*

Gra *Homoresponsabilis North South* została stworzona przez Groupe One w roku 2007. Kursy szkoleniowe dotyczące wykorzystania gry cieszą się dużą popularnością. Większość (ok. 80%) osób szkolonych deklaruje satysfakcję z udziału w grze i towarzyszącym jej szkoleniu. Rokrocznie w zajęciach z wykorzystaniem gry bierze udział kilkaset osób. Tak duże zainteresowanie grą zainspirowało nasz zespół projektowy do zaadaptowania gry.

Gra oparta jest na interakcji pomiędzy zespołami, które odgrywają role firm funkcjonujących na międzynarodowym rynku drewna pochodzącego z tropików. Przedmiotem wymiany handlowej między firmami są „wyprodukowane” meble (stoły). W grze uczestniczą ponadto drwale i tartaki zlokalizowane w Demokratycznej Republice Kongo, belgijscy handlarze oraz konsumenci zlokalizowani w Kinszasie oraz w Belgii (ich rolę odgrywa moderator/moderatorzy). Każda z firm dąży do maksymalizacji swoich zysków – w tym celu pozyskuje surowce (drewno i akcesoria), produkuje stoły, zawiera kontrakty handlowe z odbiorcami stołów itd. Kontekstem dla podejmowanych działań są rozmaite ograniczenia i wydarzenia wynikające z uwarunkowań rynkowych, prawnych czy społecznych (konkurencja, zanieczyszczenie środowiska, żądania pracownicze itp.). Podejmowane decyzje i działania mogą być w mniejszym lub większym stopniu spójne z zasadami odpowiedzialności społecznej i środowiskowej. Uczestnicy gry za pośrednictwem tzw. kart zdarzeń mają okazję spotkać rozmaitych interesariuszy, takich jak organizacje pozarządowe, media, lokalne społeczności, użytkownicy wytwarzanych mebli, audytorzy, organizacje certyfikujące itp. Każda z firm producenckich musi również podjąć decyzję co do uzyskania (lub nie) odpowiednich etykiet (np. ‘produkt etyczny’ lub ‘produkt zrównoważony’) i przejść przez związane z tym procedury certyfikacyjne. Każdą rundę gry prowadzi moderator, który przeprowadza zespoły przez poszczególne fazy składające się na jedną rundę: planowanie, negocjacje, płatności, zakup surowców, produkcja oraz sprzedaż. Ostatnia runda gry polega na spłacie pożyczek bankowych i przedstawieniu końcowego raportu ze swojej działalności (uzyskany wynik finansowy, jakość oraz ilość sprzedanych produktów, a także podjęte działania mające wpływ na społeczną i środowiskową stronę funkcjonowania firmy).

Po zakończeniu gry następuje dyskusja z uczestnikami. Potencjalnie może ona dotyczyć wielu zagadnień: od przedsiębiorczości przez społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw, problemy ekologiczne, relacje handlowe pomiędzy krajami Południa i Północy naszego globu, odpowiedzialność menedżerów aż po etyczne aspekty procesu podejmowania decyzji biznesowych.

6. Zakończenie

Zaprezentowany projekt jest dobrym przykładem realizacji edukacji przyszłych menedżerów i pracowników małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie problema-

tyki związanej ze społeczną odpowiedzialnością. Jest to przykład, który w bardzo szerokim zakresie podchodzi do tematu, włączając w siebie takie kwestie, jak: przedsiębiorczość, odpowiedzialność menedżera i etyka biznesu, społeczne i środowiskowe aspekty funkcjonowania firm, relacje handlowe z producentami z krajów Globalnego Południa, certyfikowanie produktów i wiele innych. Edukacja jest prowadzona w duchu tzw. edukacji globalnej, z wykorzystaniem aktywnych form nauczania – gra symulacyjna wymaga bezpośrednich relacji pomiędzy uczestnikami gry oraz między uczestnikami gry i moderatorem. Spełniona pozostaje jedna z zasad prowadzenia tego typu edukacji, a mianowicie wykorzystanie pedagogiki aktywnego uczenia się.

Literatura

- Aid Watch Report, *Polish development cooperation 2010*, Zagranica Group, Warsaw 2011.
- Allen D., Tanner K., *Infusing Active Learning into the Large Enrollment Biology Class: Seven strategies, from the simple to complex*, "Cell Biology Education", Vol. 4, 262-268, Winter 2005. "The American Society for Cell Biology", <http://www.lifescied.org/cgi/reprint/4/4/262.pdf>.
- Centrum Północ-Południe Rady Europy, *Przewodnik po edukacji globalnej. Poradnik dla edukatorów: jak rozumieć i realizować edukację globalną*. Grupa Zagranica, Warszawa 2012.
- Deklaracja Edukacji Globalnej z Maastricht (The Maastricht Global Education Declaration)*, przyjęta przez Europejski Kongres Edukacji Globalnej, Maastricht, 15-17.11.2002; <http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/GE-Guidelines/GEgs-app1.pdf>.
- GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*, Warszawa 2003.
<http://www.best.at/>.
- <http://www.developmentinaction.org>.
- <http://www.groupeone.be/>.
- <http://www.responsabilis.eu/>.
- <http://www.time-foundation.org/>. http://zagranica.org.pl/images/stories/EDUKACJA_GLOBALNA/Przewodnik_po_Edukacji_Globalnej_Grupa_ZagranicaPL.pdf.
- Michalik M., *O niektórych paradoksach odpowiedzialności*, [w:] A.M. Tchorzewski (red.), *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Wyd. „WERS” s.c., Bydgoszcz 1998.
- Plan współpracy rozwojowej w 2012 r.*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Plan_wspolpracy_2012/plan_2012_final.pdf
- Reichel J., Oczyp P. (red.), *Jak uczyć o społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, 2011.
- The Principles for Responsible Management Education*. UN Global Compact, July 2007.
- Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o pomocy rozwojowej, DzU nr 234, poz. 1386, [http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/4469_u/\\$file/4469_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/4469_u/$file/4469_u.pdf).
- Van De Bogart W. G., *Developing a Pedagogy for Active Learning (PAL) Part I, Including a brief history of Active Learning in Thailand*, "Academic Journal Thammasat University", Bangkok, Thailand 2009, http://www.earthportals.com/Portal_Messenger/ActiveLearning.html.
- Waloszczyk K., *Kryzys ekologiczny w świetle ekofilozofii*, Politechnika Łódzka, Łódź 1996.
- Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2012-2015*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, http://www.polskapomoc.gov.pl/files/dokumenty_publicacje/PW_PL-po_reas.pdf.

HOMORESponsABILIS – GLOBAL EDUCATION FOR SOCIAL RESPONSIBILITY IN VOCATIONAL EDUCATION

Summary: The purpose of this article is to demonstrate a good practice in the area of global education and social responsibility on the example of the project *Homoresponsabilis in the Globalized World* implemented under the scope of the Leonardo da Vinci programme. The project is aimed at vocational education at the secondary level. The choice is not accidental because, as statistics show, the vast majority of entrepreneurs completed just such a level of education. It is logical, therefore, to address education in the field of corporate social responsibility, business ethics, fair trade and global issues in particular to this target group. *Homoresponsabilis* project is one of the examples how to enrich education using innovative methods based on active pedagogy (or pedagogy of active learning).

Keywords: global education, social responsibility, Leonardo da Vinci project.